

Marja-Kristiina Lerkkanen, Kenneth Eklund, Heidi Löytynoja,
Mikko Aro ja Anna-Maija Poikkeus

YKÄ - Uusi menetelmä yläkouluikäisten luku- ja kirjoitustaidon arviointiin

Luku- ja kirjoitustaito ovat keskeisiä oppimisen ja kouluttautumisen välineitä. Noin viidenes suomalaisnuorista ei kuitenkaan saavuta peruskoulun aikana riittävää luku- ja kirjoitustaitoa. Tunnistamatta jäävät lukemisen ja kirjoittamisen ongelmat voivat pahimmillaan vaikeuttaa kouluttautumista ja työllistymistä sekä rajoittaa sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuuden mahdollisuuksia tietoyhteiskunnassa. Jotta oikeanlainen tuki pystyttäisiin aloittamaan mahdollisimman aikaisin, lasten ja nuorten lukivaikeuksien luotettava tunnistaminen on erityisen tärkeää. Alakoulussa arvioinnin avuksi on tarjolla monenlaisia välineitä, mutta yläkouluikäisten lukutaidon arviointiin ja lukivaikeuden tunnistamiseen ei ole ollut luotettavia arviointimenetelmiä. Uusi YKÄ-arviointimenetelmä on laadittu tähän tarkoitukseen.

Lukivaikeudet eivät näy kaikilla samanlaisina, vaan yksilöiden välinen vaihtelu voi olla suurta. YKÄ-arviointimenetelmän (Lerkkanen, Eklund, Löytynoja, Aro & Poikkeus, 2018) lähtökohtana on lukivaikeuden määritelmä, joka korostaa lukivaikeuden ydinongelman ilmenevän vaikeuksina tarkassa ja/tai sujuvassa lukemisessa sekä oikeinkirjoituksessa. Luetun ymmärtämisen taitojen arviointi on keskeistä lukivaikeuksien käytännöllisten seurausten ymmärtämiseksi.

Arviointitehtävien tuottamaa tietoa täydentävät arjen havainnot ja oppilaan omat kokemukset tilanteissa, joissa tarvitaan luku- tai kirjoitustaitoa.

Luku- ja kirjoitustaidon arvioinnissa on syytä käyttää standardoituja ja tutkimustietoon perustuvia arviointimenetelmiä. Oikein käytettyinä ne antavat luotettavaa tietoa lukemisen ja kirjoittamisen taitojen tasosta suhteessa ikäryhmään. Lisäksi yksilöllisen kehityksen seuranta on tärkeää. Sen avulla voidaan selvittää, tuottaako annettu tuki ja taitojen kohdennettu harjoittelu tuloksia vai onko tuen keinoja, harjoittelua ja kohdentamista syytä tarkistaa ja mahdollisesti muuttaa.

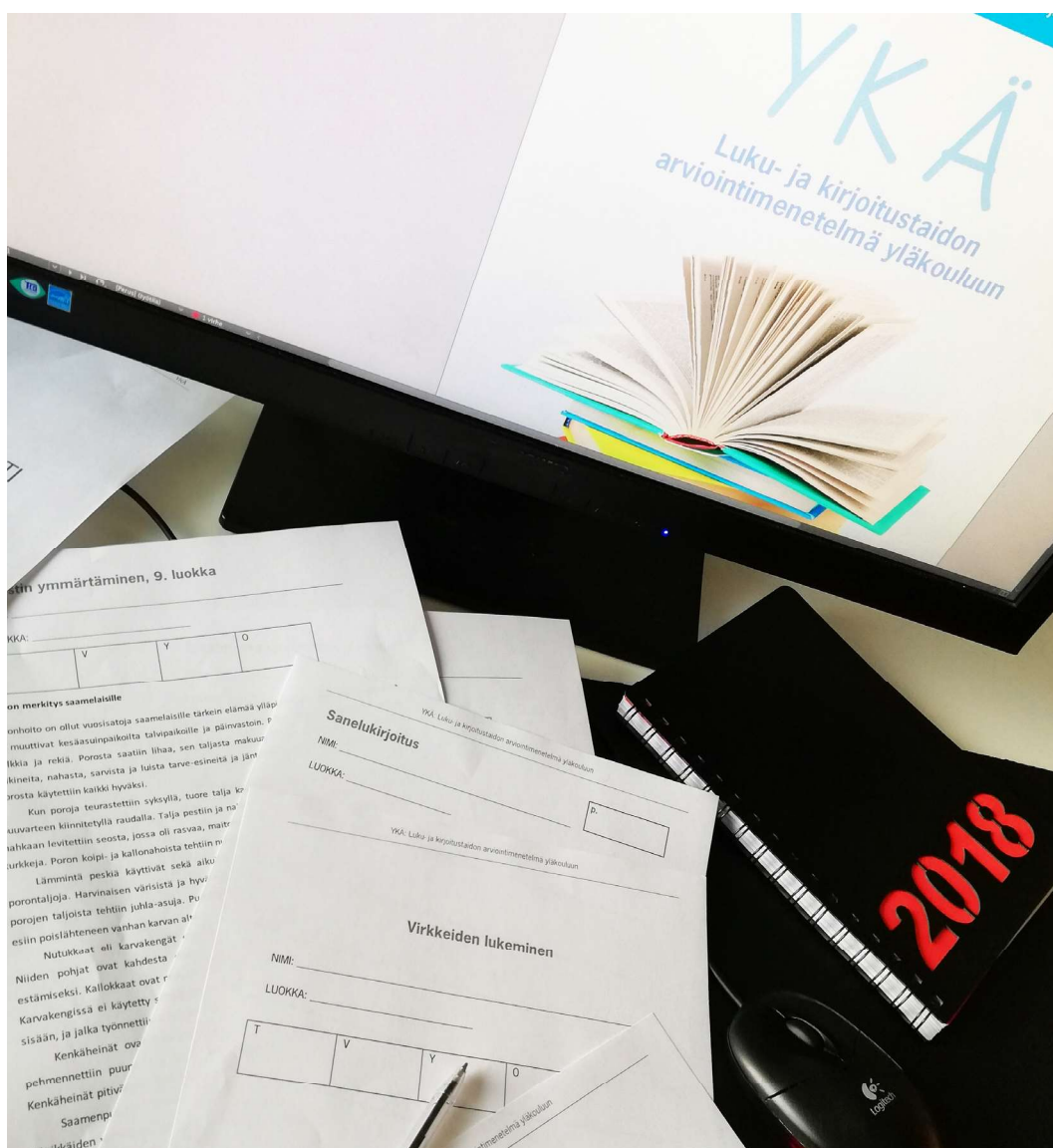
KEHITETTY OSANA ALKUPORTAAT-TUTKIMUSTA

YKÄ on kehitetty osana laajaa Alkuportaat-tutkimusta (Lerkkanen, Niemi, Poikkeus, Poskiparta, Siekkinen & Nurmi, 2006–2016), jossa on seurattu yli 2 000 oppilaan koulupolkua esiopetuksen alusta yläkoulun loppuun vuosina 2006–2016. Alkuportaat-seuranta on toteutettu yhteistyössä Jyväskylän, Turun ja Itä-Suomen yliopistojen tutkijoiden kanssa. Tutkimukseen on osallistunut koko vuonna

2000 syntyneiden lasten ikäluokka kolmelta paikkakunnalta (Joensuu, Kuopio ja Laukaa) ja noin puolet ikäluokasta neljänneltä paikkakunnalta (Turku) vanhempieneen ja opettajineen. Suurin osa oppilaista on pysynyt tutkimuksessa koko seurannan ajan, mutta seurantaan on vuosittain tullut myös uusia oppilaita ja osa on jäänyt tutkimuksesta pois esimerkiksi paikkakunnalta muuttamisen vuoksi.

Seuranta on jatkunut yläkoulun jälkeen (vuosina 2017–2019), kun oppilaat ovat siirtyneet toiselle asteelle lukioon tai ammattiopistoon.

Alkuportaatt-seurantatutkimuksen tarkastelukohteina ovat olleet erityisesti luku- ja kirjoitustaidon kehitys sekä lukivaikeuksia ennakoivat ja niihin yhteydessä olevat tekijät. Seurantatutkimuksen aikana on kehitetty myös uusia arvi-

ointivälineitä. YKÄ-arviointimenetelmän tehtävien normitiedot pohjautuvat Alkuperäat-seurannan yläkouluvaiheessa kerättyyn aineistoon.

LUOTETTAVA ARVIOINTIMENETELMÄ YLÄKOULUUN

YKÄ-arviointimenetelmän tavoitteena on auttaa erityisopettajia, äidinkielenopettajia, psykologeja ja muita ammattilaisia arvioimaan luku- ja kirjoitustaidon tasoa ja tunnistamaan tyypillisimpiä luku- ja kirjoitustaidon ongelmia yläkoulun luokilla 7 ja 9.

Arviointimenetelmien esittely on jaettu kolmeen osaan:

- *Arviointimenetelmän tehtävien kuvaukset* -osa antaa yleiskuvan siitä, millaisia tehtäviä käsikirja sisältää ja minkä taidon arviointiin kukin tehtävä on tarkoitettu.
- *Normiaineiston kuvaus ja tulokset* -osa sisältää kaikkien tehtävien tekniset tiedot ja tilastolliset tunnusluvut. Lisäksi luvussa kuvataan tehtävien luotettavuutta tuen tarpeen arvioimiseksi.
- *Oppilaan suoritustason arviointi ja tulosten tulkintaosa* esittelee arviointimenetelmät ja normiaineiston käytön periaatteita. Vertaamalla oppilaskohtaista tulosta normipistemääriin saadaan kuva siitä, millä tasolla oppilaan luku- ja kirjoitustaito ovat verrattuna omaan ikäluokkaansa.

Käsikirjan lopussa on laaja liiteosa, jossa on kaikkien tehtävien yksityiskohtaiset

esitysohjeet, tehtävien pisteytysohjeet, oikeat vastaukset ja testilomakkeiden monistepohjat. Liiteosa sisältää myös oppilaskohtaiset testitulosten koontilomakkeet ja normiarvojen taulukot.

RYHMÄ- JA YKSILÖARVIOINTIIN SOPIVIA TEHTÄVIÄ

YKÄ sisältää sekä seulontatyyppisiä ryhmätehtäviä että yksilöarviointiin sopivia tehtäviä. Tehtävätyypit ovat samoja sekä seitsemännen että yhdeksännen luokan oppilaille. Tehtävien toistamisen avulla on mahdollista seurata oppilaiden luku- ja kirjoitustaitojen kehitystä yläkoulun aikana.

Seulontatehtävät on tarkoitettu koko luokan tai ryhmän tehtäviksi. Seulontatehtävien avulla on tarkoitus saada nopeasti ja vaivattomasti arvio luokan kaikkien oppilaiden luku- ja kirjoitustaidosta sekä tunnistaa ne oppilaat, joiden lukutaito poikkeaa selvästi ikätovereiden taidosta (noin 20 % ikäluokasta) ja joiden lukutaitoa on syytä arvioida tarkemmin. Jos seulontatehtävien tulokset eivät viittaa lukemisvaikeuteen, mutta opiskelu on selvästi hankalaa, on syytä selvittää, mistä muusta syystä mahdolliset oppimisen ongelmat voivat johtua.

Seulontatehtäviä on viisi:

- Sanojen lukeminen (lukusujuvuus)
- Virkkeiden lukeminen (lukusujuvuus)
- Erotta sanat toisistaan
- Sanelukirjoitus
- Tekstin ymmärtäminen

Oppilaille, joiden lukutaito on selvästi alleikäytason, on syytä tehdä myös yksilöarviointi-

tehtäviä, jotka antavat luotettavamman kuvan oppilaan lukutaidosta ja sen mahdollisista ongelmista. Yksilötehtävät mahdollistavat yksittäisen oppilaan lukutaidon tarkemman arvioinnin lukemisen tarkkuuden ja sujuvuuden osalta. Yksilöarviointitehtävät koostuvat kahdesta ääneen lukemisen tehtävästä:

- Pseudosanalistan lukeminen
- Tekstin lukeminen

SÄÄNNÖLLINEN SEURANTA ON OPPILAAN ETU

Lukivaikeudet eivät näy kaikilla samanlaisina, vaan erot oppilaiden välillä voivat olla suuria. Lukivaikeuden ilmiä voi myös muuttua oppilaan kehityksen ja kokemusten myötä. Tämän vuoksi lukemisen ja kirjoittamisen taitoja tulisi arvioida säännöllisesti ja useissa ikävaiheissa, ei vain alakoulussa.

Jotta luku- ja kirjoitustaidon tukea osataan suunnitella ja toteuttaa oikein, on tärkeää tunnistaa tarkasti yksilölliset ongelmat ja huomioida niiden erityispiirteet. YKÄ:n tehtävät auttavat myös taroituksenmukaisen luku- ja kirjoitustaitoa edistävän tuen ja harjoitusohjelmien suunnittelussa sekä oppilaan yksilöllisen kehityksen seurannassa. On kuitenkin syytä muistaa, että luku- ja kirjoitustaidon arvioinnissa olennaista on lopulta se, millälaisella tuella oppilaalle lukivaikeuksista koituva haitta saataisiin minimoitua. Jos oppilaan ongelmat ovat moninaisia tai vaikeita, moniammatillinen arviointi ja siihen pohjautuva tuen suunnittelu on hyödyllistä.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Marja-Kristiina Lerkkanen, professori, Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Kenneth Eklund, PsT, yliopistonlehtori, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Heidi Löytynoja, FM, projektisuunnittelija, Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Mikko Aro, professori, Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Anna-Maija Poikkeus, professori, Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto

LÄHTEET

Lerkkanen, M.-K., Eklund, K., Löytynoja, H., Aro, M. & Poikkeus, A.-M. (2018). YKÄ – Luku- ja kirjoitustaidon arviointimenetelmä yläkouluun. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.

Lerkkanen, M.-K., Niemi, P., Poikkeus, A.-M., Poskiparta, E., Siekkinen, M. & Nurmi, J.-E. (2006–2016). Alkupuortaat-seurantatutkimus. Jyväskylän yliopisto, Turun yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto. Haettu 14.12.2018 osoitteesta www.jyu.fi/alkupuortaat.